

Валютний легалайз

Андрій ЛЮК,
радник, керівник судової
практики TEFFI Law Firm, адвокат,
медіатор

«Співпрацюєш з нерезидентом? Страждай!» — такою була політика нашої держави у питаннях зовнішньоекономічної діяльності. Під час кризи 2014 р., захищаючи гривню та намагаючись уберегти економіку від витоку іноземної валюти за кордон, «страждай» змінили на «страждай максимально». Численна кількість обмежень, штрафні санкції, спеціальні санкції та інші жахіття супроводжували будь-яке співробітництво з іноземними компаніями.

Зробивши аналіз макроекономічних показників, Національний банк України вирішив: «Досить це терпіти!». НБУ підготував дорожню карту переходу до режиму вільного ринку руху капіталу та зняття всіх обмежень. Така мета має стати підґрунтям для покращення інвестиційного клімату в Україні, залучення іноземного капіталу, стабільного економічного зростання.

Варто зауважити, що змінилося не лише регулювання валютних операцій. Національний банк змінив свою філософію та підходи. Відтепер замість валютного контролю у нас діє валютний нагляд, а використання ризик орієнтованого підходу дозволяє спростити багато процесів і зменшити адміністративний тиск на суб'єктів господарювання.

Одним з етапів валютної лібералізації стало набрання чинності 07.02.2019 р. Законом України «Про валюту і валютні операції». Минуло майже пів року з моменту набрання чинності новими правилами та за цей час Національний банк здійснив ще кілька покращень у цій сфері. Саме час відзначити, що змінилося і до чого це призвело.

- Скасовано декларування валютних цінностей, які перебувають за кордоном.

Відтепер суб'єкти господарювання, які володіють за межами України валютою або май-

ном, в тому числі з порушенням законодавчо встановлених строків розрахунків у сфері ЗЕД, а також у разі одержання доходів (дивідендів) від здійснення господарської діяльності поза територію України, не зобов'язані декларувати такі валютні цінності та майно. Таким чином, держава відмовилася від контролю ваших валютних і майнових активів, які так чи інакше опинилися за межами України.

Попри скасування обов'язкового декларування, Національний банк протягом квітня-травня цього року повернув понад 200 подібних декларацій та був вимушений опублікувати на своєму сайті роз'яснення, в яких вчоргове нагадав про зміни. При цьому залишається незрозумілим, чи то бізнес перестраховується (навіщо?), чи то економить бюджет на юридичних радниках, а тому виконує зайву роботу.

- *Юридичним особам дозволили відкривати валютні рахунки за кордоном.*

Таке покращення знадобиться для отримання оплати від закордонних контрагентів поза межами території України та подальшого здійснення розрахунків за кордоном. Наші клієнти вже користуються такою можливістю для розрахунків з імпортерами. Хоча варто визнати, що відкрити рахунок за кордоном — клопітка та не найпростіша процедура. Важливо зазначити, що сьогодні ще не можна перераховувати гроші на такі рахунки з України, це потрібно враховувати у повсякденній діяльності.

- *Скасування обов'язкової конвертації валютної виручки у гривню.*

З 01.03.2019 р. бізнес був зобов'язаний 30% отриманої валютної виручки конвертувати в національну валюту. Ця норма припинила свою дію 20.06.2019 р. Національний банк вважає, що скасування обов'язкового продажу валютної виручки жодним чином не позначиться на макроекономічній стабільності. За статистикою останніх років, коли діяв норматив обов'язкового продажу 50%, а потім 30%, бізнес все одно продавав близько 90% валютних надходжень. Отже, задекларована в лютому Нацбанком мета відмовитися від примусової конвертації валютної виручки була виконана менше ніж за пів року.

- *Не можна придбати валюту за кредитні кошти.*

Для покупки іноземної валюти можна використовувати виключно власні кошти підприємства. Хоча

дуже часто використання кредитних коштів є більш економічно доцільним і більш обґрунтованим, ніж використання для цього власних грошей.

- *Купувати іноземну валюту можна виключно для виконання зобов'язань.*

Не можна просто взяти й придбати іноземну валюту та її зберігати. Строк використання придбаної іноземної валюти становить 10 днів. Виняток з цього правила — накопичення іноземної валюти для виконання зобов'язань за кредитом від нерезидента.

- *Не потрібна реєстрація кредитів від нерезидентів.*

За усіма формальними ознаками це спрощує доступ вітчизняного бізнесу до іноземних фінансових ресурсів, а також спрощує механізми фінансування українських дочірніх компаній. Однак при цьому кожний кредитний договір для здійснення платежів має бути внесений до електронної бази Національного банку України (така собі діджиталізація від регулятора). Таким чином, регулятор відійшов від дозвільної системи та запровадив повідомну систему для здійснення зовнішніх позик.

- *Строки розрахунків за зовнішньоекономічними операціями збільшені зі 180 до 365 днів.*

Відтепер у вітчизняних підприємств достатньо часу для здійснення розрахунків з контрагентами-нерезидентами — цілий рік. Слід зазначити, що у випадку, якщо експорт вже відбувся або передплата за імпорт була проведена до 07.02.2019 р., а 180 днів ще не закінчилися, то застосовується новий строк у 365 днів. Проте варто пам'ятати, якщо станом на 07.02.2019 р. 180 днів вже сплили, то пені за порушення строків не вийде уникнути.

- *Скасовані санкції у вигляді індивідуального ліцензування та заборони на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.*

До 07.02.2019 р., окрім пені за порушення строків розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами, діяла норма, за якою до підприємства міг застосовуватися режим індивідуального ліцензування, коли на кожну зовнішньоекономічну операцію необхідно отримувати разову (індивідуальну) ліцензію, або тимчасова заборона на здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Сьогодні ця норма вилучена з профільного закону. Однак тут не обійшлося без сюрпризів.

Під час внесення зазначених змін до законодавства забули про дію закону в часі. Створилася доволі цікава ситуація. Відповідальне за застосування відповідних видів санкцій (режиму індивідуального ліцензування та тимчасової заборони на здійснення зовнішньоекономічної діяльності) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України зайняло позицію, згідно з якою закон не має зворотної сили, обґрунтовуючи таку позицію рішенням Конституційного суду України від 1999 р. №1-7/99 (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів), та вважає, що оскільки закон набрав чинності 07.02.2019 р. та пом'якшує відповідальність лише юридичних осіб, то він не має зворотної дії в часі.

Це означає, що такі санкції не можуть застосовуватися з 07.02.2019 р., а в тих компаніях, до яких вже були застосовані санкції до набрання чинності новим законом, такі санкції зберігають свою чинність. Водночас МЕРТ вважає за можливе продовжувати такі санкції. Така позиція МЕРТ є більше ніж дискусійною. Складається доволі дивна ситуація, коли санкцій начебто немає, але вони нібито є.

Також розробники дорожньої карти з реформ, пов'язаних з переходом до відкритого валютного ринку, в кулуарах зізнаються, що закладали інше значення в нові зміни, а також що на якомусь з етапів юридична техніка зазнала збою. Тому ми сподіваємося, що ця ситуація зміниться або шляхом внесення змін в законодавчі акти, або це питання буде врегульоване на рівні Кабінету міністрів України (бажано, на користь бізнесу, а не навпаки).

Безперечно, ініціатива національного регулятора щодо переходу до режиму вільного руху капіталу є позитивною. Водночас дивно, що найбільш несподіваними до таких змін виявилися банківські установи. Їм набагато легше працювалося в умовах суворого валютного контролю. Наразі, в умовах валютного нагляду та використання ризик орієнтованого підходу в ідентифікації сумнівних угод, банки самі визначають, які документи запитати у своїх клієнтів. За відгукми бізнесу, перестраховуючись, банки запитують зайві документи. При цьому Нацбанк впевнений, що вільний ринок і конкуренція вправлять цю ситуацію, а банки напружують практику з виявлення сумнівних транзакцій, розроблять методики, зможуть знайти золоту середину і баланс між виконанням вимог регулятора та інтересами клієнтів. [☑](#)